

Рецензії, огляди

УДК 373.091.33:908:911(075.8)

DOI <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2024.4.17>

Леонід Ільїн

доктор географічних наук, професор,
завідувач кафедри готельно-ресторанної справи, туризму і рекреації,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ilyinleo@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4180-0544>

ГЕОГРАФІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ¹

Навчальний посібник «Географічне краєзнавство в закладах загальної середньої освіти» покликаний сприяти формуванню системи знань про рідний край, яка узгоджується зі змістом та завданнями багатьох наук: географії, біології, історії, психології, мистецтвознавства та ін. Ключову роль у забезпеченні синтезу окремих краєзнавчих пошуків забезпечує, передусім географія, оскільки в загальній системі освітніх компонентів вона має найкращі можливості комплексного пізнання рідного краю.

Видання відповідає вимогам сучасної вищої школи за змістом, структурою і оформленням. Автори видання використали здобутки сучасної вітчизняної методичної науки та свій особистий багаторічний досвід роботи у середній та вищій школах. Посібник є певним узагальненням та синтезом інформації про природні та соціально-економічні територіальні системи Волинської області й методика організації краєзнавчої роботи у закладах загальної середньої освіти.

Науково-педагогічний досвід засвідчує, що у здобувачів освіти часто виникають проблеми з використанням нетрадиційних методів і форм краєзнавчої роботи. Запропонований посібник є саме тим виданням, яке значною мірою вирішує цю проблему, оскільки містить необхідну кількість найсучаснішої краєзнавчої інформації і дає змогу здобувачу осмислити логіку засвоєння теоретичного матеріалу в єдності з його практичним використанням у роботі з учнями навчальних закладів. Авторами запропоновано низку завдань і запитань для студентів та учнів. Усі вони розкривають основні аспекти вивчення географічного краєзнавства і є важливим методичним ресурсом й орієнтиром для вчителів та викладачів у процесі застосування краєзнавчого принципу навчання. Запропоновані запитання для опанування краєзнавчої інформації з головних тем шкільних курсів географії 6-го, 8-го і 9-го класів не дублюються, а взаємодоповнюються і ускладнюються відповідно до вимог навчальної програми і вікових особливостей школярів. До усіх запропонованих завдань автори вказали картографічні та статистичні джерела інформації, необхідні для їх ефективного виконання. Завдання мають науково-дослідницький і креативний характер, що сприятиме пошуків пізнавального інтересу учнів до географії рідного краю та навчального процесу загалом. Виконання цих завдань дозволить

¹ Павловська Т. С., Бенедюк В. В., Григор'єва Н. В. Географічне краєзнавство в закладах загальної середньої освіти: навч. посіб. Луцьк: ФОП Мажула Ю. М., 2023. 224 с.

здобувачу вищої освіти й учню навчитися «читати» тематичні карти регіону, проводити порівняльний аналіз різночасових статистичних показників, будувати й аналізувати графіки, діаграми, картосхеми та ін.

Зміст посібника спрямований не лише на формування у студентів знань про рідний край як складової нашої Батьківщини, а й на усвідомлення ними системи світоглядних понять і закономірностей методології й методики навчання географії. Використання цього видання у освітньому процесі ЗВО сприятиме оптимізації аудиторної й самостійної роботи, дасть змогу студентам навчитись творчо визначати основні напрями й зміст краєзнавчої роботи у школі, розробляти власні підходи до організації краєзнавчих досліджень, узгоджувати їхній зміст та особливості з нині діючими навчальними програмами, застосовувати краєзнавчий принцип навчання при формуванні географічних компетентностей.

Важливість використання пропонованого навчального посібника «Географічне краєзнавство в закладах загальної середньої освіти», насамперед, зумовлена такими чинниками: навчальний посібник надає інформацію про рідний край, яка має не тільки освітнє, а й виховне значення (формування екологічної свідомості, національно-патріотичних цінностей та ін.); висока інформаційна насиченість видання навчально-методичними матеріалами забезпечує здобувачу й викладачу вільно вибудувати алгоритм ефективної взаємодії під час навчального процесу й, таким чином, організувати його максимально ефективним для обох сторін; основні теоретико-методологічні питання шкільного краєзнавства розкриті на прикладі Волинської області, що сприяє підвищенню інтересу до місцевих краєзнавчих досліджень; методика шкільного краєзнавства розкривається у комплексі з вивченням природних та соціально-економічних територіальних систем рідного краю, що забезпечує ґрунтовні знання з освітньої компоненти. Крім того, при розкритті змісту відповідних тем враховані міжпредметні зв'язки з географічними дисциплінами, історією краю, педагогікою та психологією; у посібнику розроблено систему краєзнавчих запитань і завдань практичного змісту та приклади застосування краєзнавчого принципу при формуванні географічних компетентностей у закладах загальної середньої освіти. Запропоновані методичні напрацювання скеровують майбутніх учителів до використання у шкільній краєзнавчій роботі інтерактивних методів і різних інноваційних підходів для розвитку дослідницьких навичок школярів та активізації їхньої творчої діяльності, що особливо актуально для прогресивного розвитку ідей Нової української школи; запропонована у посібнику методика організації краєзнавчої роботи у закладах загальної середньої освіти характеризується з урахуванням системного підходу, що передбачає зв'язок урочної та позакласної краєзнавчої роботи та поступове ускладнення навчальних завдань для школярів у відповідності до програми з географії.

Посібник складається з передмови, 18-ти тем (кожна з яких включає лекційний матеріал, практичну роботу й контрольні питання), індивідуального науково-дослідного завдання та вимог до його написання, завдання для самостійної роботи, тестових завдань для самоконтролю, переліку питань до іспиту, списку рекомендованих джерел (основних і додаткових). У праці максимально доступно для читача викладена інформація, текстова частина добре ілюстрована (26 авторських рисунків і 32 таблиці).

Особливу увагу заслуговує лекційна частина курсу, укладена із використанням статистичних даних Волинського центру з гідрометеорології, Волинського обласного управління водних ресурсів, Волинського обласного управління лісового і мисливського господарства, Управління екології та природних ресурсів Волинської облдержадміністрації, Головного управління статистики у Волинській області, Центральної виборчої комісії України, актуальних наукових праць провідних географів регіону, що засвідчує достовірність та значимість навчального видання.

Праця орієнтована на головні положення освітнього компонента і, без сумніву, забезпечує розкриття теоретичних і методичних засад краєзнавства; висвітлення історичних особливостей розвитку географічного краєзнавства; обґрунтування методики використання краєзнавчого

принципу навчання як елемента дидактичної системи вчителя географії; розширення системи знань студентів про природні й соціально-економічні особливості рідного краю, його визначні пам'ятки; розкриття змісту, форм та методики організації краєзнавчих досліджень у закладах загальної середньої освіти; формування дидактичних умов ефективного використання краєзнавчих матеріалів при вивченні географії у закладах загальної середньої освіти.

Навчальне видання розкриває: зміст, завдання й значення географічного краєзнавства; ключові терміни й поняття, парадигми, теорії, гіпотези, концепції географії та інших природничих наук; методику та джерела краєзнавчих досліджень; сутність і педагогічне значення шкільної краєзнавчої роботи; методи та прийоми застосування краєзнавчого принципу навчання при вивченні географії; основні риси природи, населення, господарства рідного краю; визначні природні й історико-культурні пам'ятки; особливості просторового поширення та діяльності краєзнавчих музеїв регіону.

Навчальний посібник має струнку композицію й високу змістову цінність. У якості побажань пропонуємо авторам у перспективі доповнити видання своїми новаторськими навчально-методичними напрацюваннями з методики створення та використання ігрових технологій краєзнавчого змісту (кросворди, чайнворди, сканворди, криптограми, інші головоломки тощо), а також хрестоматійну інформацію про пам'ятні місця, видатних земляків, особливості культури та традиції регіону.

Видання надає концентровану, вивірену, й що важливо, найновішу інформацію про Волинську область. Крім того, у посібнику охарактеризована часова динаміка аналізованих показників та їх просторова диференціація, що важливо для усвідомлення читачем тенденцій розвитку природних і соціально-економічних процесів, які мають місце у регіоні.

Рецензована праця необхідна для вивчення географії рідного краю. Це сприятиме засвоєнню просторово-часових особливостей освоєння території, історії географічних досліджень краю, природних умов та потенціалу природних ресурсів області; структури й територіальної організації господарства; проблем й перспектив збереження природного навколишнього середовища та забезпечення стійкого розвитку суспільства.

Навчальне видання призначене для здобувачів закладів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 014.07 «Середня освіта. Географія». Матеріали посібника будуть корисні здобувачам та аспірантам спеціальностей 103 «Науки про Землю», 106 «Географія», а також науково-педагогічним працівникам, учителям та всім, хто цікавиться природою, населенням і господарством рідного краю, бере участь в організації краєзнавчої роботи в навчальних закладах Волинської області та України.